

УДК 002.5; 30

І. М. Забіяка

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна)

ІНФОРМАЦІЯ, ФОРМИ ЇЇ ФІКСАЦІЇ, ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПЕРЕДАЧІ ЯК ВИЗНАЧНИК ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

На основі попередніх періодизацій розвитку людства та за особистими спостереженнями автор пропонує власну періодизацію, в основу якої бере не економічні, політичні, культурні і навіть комунікаційні процеси, а принципи фіксації, збереження і передачі інформації.

Информация, формы ее фиксации, сохранения и передачи в определении периодизации развития общества

На основе предыдущих периодизаций развития человечества и собственных исследований автор предлагает периодизацию, в основу которой положены не экономические, политические, культурные и даже коммуникационные процессы, а принципы фиксации, хранения и передачи информации.

Information, forms of its fixation, storage and transmission as a determinant of social development periodization

Based on previous periodizations of human development and personal observations by the author offers his own periodization, which is based on not economic, political, cultural and even communication processes and principles of fixation, storage and transmission of information.

Представники світової науки та релігії від давніх-давен і до сьогодні пропонували і пропонують багато різних версій щодо періодизації розвитку людської цивілізації, формацій. Кожній із цих версій властиве оригінальне авторське вирішення. Все залежало від того, що бралось й береться до уваги: зняряддя праці, засоби виробництва, технологічні процеси, спосіб життя, господарський звичай та побут, рівень розвитку культури чи політичний режим. Хоча в більшості все-таки бралось за основу або економічний, або політичний процес розвитку людського суспільства і досить мало уваги приділялося і приділяється культурологічним питанням. На наше переконання, саме у вирішенні їх і полягає потреба людства, саме вони є ключовими рушіями прогресу, причинами змін формацій. А вже вторинними є широкий блок економічних питань.

Значну частину вже описаних ученими історичних процесів розвитку суспільства можна об'єднати у дві основні моделі історії: лінійну і не лінійну. До лінійної, скажімо, відноситься відома з часів домінування марксистсько-ленінської ідеології періодизація, запропонована К. Марксом (1818–1883), що розділяла суспільство на:

1. Первісний;
2. Феодальний;
3. Капіталістичний;
4. Імперіалістичний та
5. Комуністичний періоди.

Ця теорія базувалася на ідеї *виникнення, розвитку й зміни засобів виробництва* [виділення наше. – І.З.].

Сюди ж відноситься і теорія постіндустріального суспільства американського соціолога Д. Белла (1919–2011), який ділив це суспільство на три стадії:

1. Традиційна (доіндустріальна) – до кінця XVIII ст.
2. Індустріальна – з кінця XVIII ст. – поч. XIX ст.
3. Постіндустріальна – з 2-ої пол. XX ст. [1].

Прикладом нелінійних (циклічних) моделей виступав англійський історик А. Тойнбі (1889–1975), який вважав, що цивілізації мають локальні характери (з чим важко не погодитися) і практично всі проходять один і той же цикл: виникнення, розвиток, занепад і загибель [7].

Цю думку також поділяв і Л. Гумільов (1912–1992) [3].

Можна ще й ще наводити приклади. Таких чи подібних періодизацій є кілька десятків, які мають чи не мають своїх прихильників і продовжувачів. На сьогодні вже можна говорити про певні групи, блоки періодизацій – це історичний (загально історичний), економічний (його ще називають економічною історією людства). В основу історичного, як правило, беруться засоби матеріального виробництва того чи іншого регіону, спосіб життя людської спільноти на певній території.

Перший період, як правило, охоплює історію первісного суспільства, другий – історію стародавнього світу, третій – історію середньовіччя і, нарешті, епоху XX – початку XXI століття – період нової історії [6]. До останнього ще додають період новітнього часу [9].

Серед економічного блоку варто згадати німецького економіста, політика, публіциста Фрідріха Ліста (1789–1846). В роботі «Национальная система политической экономии» (1841) він виокремлює п'ять стадій розвитку:

1. Дикунства.
2. Скотарства.
3. Землеробства.
4. Землеробсько-мануфактурну.
5. Землеробсько-мануфактурно-комерційну [8].

У 1960 році американський економіст, учений Уолт Ростоу (1916–2003) сформулював оригінальну ідею «стадій економічного росту», взявши за основу такі техніко-економічні характеристики, як рівень розвитку техніки, галузевої

структури господарства, долю виробничого накопичення в національному доході і структурі споживання. В результаті вийшла така схема стадійного розвитку:

1. Традиційне суспільство.
2. Період підготовки передумов для злету (підйому) – перехідний період.
3. Злет (підйом) або зрушення.
4. Рух до зрілості.
5. Епоха високого масового споживання [8].

Подібних періодизацій, в основі яких були економічні процеси людства, досить багато.

Італійський мислитель Джамбаттіста Віко (1668–1774), незважаючи на те, що жив на два століття раніше від, скажімо, марксистів, але в цьому питанні, як на наше переконання, стояв щонайменше на дві голови вище, бо в основу своєї періодизації брав трансформації культури [виділення наше. – І. З.], правда, тільки обмежувався окремо взятим народом. Таким чином, у своїй праці «Основи Нової Науки про загальну природу націй» (1725) [4] він виокремив три «родові періоди»:

1. Первісне варварство або «Вік богів» з міфологічною формою осягнення світу, пануванням дикунства і злиднів.
2. Героїчний (феодалізм) або добу героїв (вождів) та ентузіастів («Вік героїв»), коли було закладено основи культури і монархічної форми правління.
3. Класичний (людський) або «Епоха людей» із максимальним розвитком економіки та форм політичної організації суспільства, з початком моральної деградації людей.

Надзвичайно близькою до нашої періодизації є класифікація, запропонована канадським соціологом Маршаллом Маклюеном (1911–1980) у своїй праці «Понимание Медиа: Внешние расширения человека» (1964) [2]: 1) племінне суспільство, коли людина жила в усно-акустичному світі, структуру якого визначали міфи та ритуали; 2) тисячоліття фонетичного письма. Писемність перевела акустичне сприйняття в зорове, і цей комунікаційний період підірвав племінне суспільство. Він [Маклюен. – І. З.] вважає, що алфавіт в поєднанні з менш важливими засобами комунікацій – колесом і дорогою – з'явився головною пружиною суспільно-економічного руху відповідної епохи; 3) наступний етап був пов'язаний з «галактикою Гутенберга» і тривав 500 років. Винахід друкарства було джерелом усіх наступних процесів, що склали зміст розвитку капіталістичної формації. Становлення національних держав, індустріалізація, формування масових ринків, поширення грамотності, освіти, науки і культури та багато іншого бере початок зі створення Гутенбергова верстата. Друк підірвав корпоративні основи середньовічного європейського суспільства і розчистив дорогу ка-

пiталiстичнiй конкуренцiї, спецiалiзацiї, кооперацiї, що сприяли зростанню капiталiв i переходу до iндустрiального суспiльства; 4) перехiд до сучасної електронної цивiлiзацiї. У сьогоднiшньому свiтi, стверджує Маклюен, вiдбувається черговий катастрофiчний комунiкацiйний вибух культури, повнiстю перекроює життя людини i суспiльства [5, с. 476].

В основi цiєї класифiкацiї, як бачимо, лежать комунiкацiйнi технологiї. Тому багато чого є спiльного. Найперше – це кiлькiсть перiодiв – по чотири. Саме розумiння кожного з цих перiодiв також у значнiй частинi збiгається. Але, зрозумiло, є й вiдмiнностi. Iнакше б не було сенсу займатися цiєю роботою.

Тому завданням нашого дослiдження є спроба запропонувати й обгрунтувати власну концепцiю перiодизацiї розвитку людської цивiлiзацiї.

За нашим переконанням, весь процес розвитку людства – вiд його початку i до сьогоднi – можна роздiлити на перiоди (їх можна називати по-рiзному – ери, етапи, епохи, формацiї i т. д.) значно глобальнiшi, нiж це робилося й робиться iсториками, економiстами, соцiологами, фiлософами, полiтиками, а саме: за принципом фiксацiї, зберiгання i передачi iнформацiї. Зазначимо, що такий принцип розглядається вперше. Адже в основi всього нового завжди були слово, iнформацiя. ВОНИ рухали прогрес. Спочатку все народжувалося в голови, формувалося в щось на зразок думок, гiпотез, концепцiй, теорiй i т. д., а потiм уже вiдбувався процес їх матерiалiзацiї. Наприклад, тi ж самi процеси, на основi яких Маркс вибудовував свою теорiю – *виникнення, розвитку й змiни засобiв виробництва* – спочатку оформлялися у виглядi певного iнформацiйного продукту у чiїхось головах, потiм на паперi i т. д.

Тому перший перiод бачиться таким – коли люди спiлкувалися мiж собою лише передаванням звукiв артикуляцiйного апарата, жестiв рук, мiміки чи примiтивними технiчними засобами (за Маклюеном – усно-акустичний перiод) [5, с. 476]. «Життя» такої iнформацiї було недовговiчним, про це свiдчить i той фактор, що нам вiдомо якусь частину принципiв передачi, але ми не знаємо достеменно, що передавалося. Можемо лише здогадуватися щодо теми, змiсту побутового характеру, який, очевидно, в цей перiод переважає. Звичайно ж, що саме тодi почали створюватися мiфи, легенди. Людина тут виступає i створювачем, i збирачем, i фiксатором, i зберiгачем, i передавачем iнформацiї, тобто є єдиноунiверсальною. Якщо для Маклюена – це перiод лише «племiнного суспiльства», на нашу думку, тривалiсть даного перiоду продовжується й зараз. Адже не вся iнформацiя, що продукується людиною фiксується на носiях, окрiм людської пам'ятi. I Людина продовжує зберiгати в значнiй мiрi всi первиннi функцiї, якими вона користувалася з самого початку свого iснування. Тому категорично говорити про остаточне завершення цього перiоду не можна.

Другий період – коли до першого додається знаково-сюжетна система у вигляді різних зображень як за формою, так і за змістом, що зустрічається на скелях, у печерах і т. п. (за Маклюеном – фонетичного письма [5, с. 476], обмежуючи тільки алфавітом. Про це в нас у наступному періоді). Тут уже інформація не лише передавалася одноразово, а й зберігалася для наступних поколінь, є відображенням тієї епохи. Але її ми знаємо мало, можливо, не лише тому, що її було саме стільки, а й через низьку технологію її фіксації та зберігання. Людина в цей період ще не досягла порівняно високого інтелектуального рівня, не потребувала великої кількості інформації. Примітивний спосіб життя, незначна чисельність населення вимагав такої ж кількості інформації. Традиції цього періоду живуть і зараз – написи на різного типу огорожах, на стінах будинків і т. п. і не лише графістами.

Третій період – коли до двох попередніх додається інша знакова система, яка сьогодні називається абеткою, знаковою системою, складовим письмом, ієрогліфами і т. д. (За Маклюеном – це книгодрукування і друкування взагалі починається тільки від відкриття друкарського станка) [5, с. 476]. Це був величезний прорив у розвитку людства, оскільки за таких умов інформація не лише передавалася, зберігалася, а й тиражувалася, що збагачувало інших, спонукало до створення подібної інформації. До того ж необов'язково тут треба мати лише книгодрукування і друкування взагалі. Знакова система тиражувалася на різних формах носіїв інформації: бересті, папірусі, горчешних виробках, дощечках і т. д. Не варто забувати і про рукописну книгу, яка щонайменше на півтисячу років існувала вже до винаходу друкованого станка і мала хоча й мінімальні, але тиражі. Невпинний потяг людини до спілкування, емпіризму переміг. Цей період можна назвати періодом тиражів. І ми є свідками його функціонування.

Усі три попередні періоди мають одну особливість: для того, щоб сприймати інформацію, не потрібно ніяких додаткових засобів. Природа всіма ними наділила людину: вуха, очі, тіло, особливості запам'ятовування і відтворення запам'ятовуваного. Можна було виготовити, з позицій сьогодення, елементарні підручні засоби, за допомогою яких могла тиражуватися інформація: шкіра, дерево, глина, папірус, згодом – папір. Правда, деякі з них вийшли з категорії примітивності. Скажімо, папір, його різноманітна якість та постійне вдосконалення способу друку (як тексту, так і ілюстрацій) витіснили попередні. Папірус перейшов у розряд екзотичної форми передачі інформації.

Четвертий період – коли для зберігання і відтворення потрібні ще й інші засоби (За Маклюеном – період електронної цивілізації) [5, с. 476], без яких людина не зможе одержати й зберігати інформацію, хіба що старим пра-пра-праметодом. Людина створила величезний інформаційно-технологічний комплекс, від якого стала залежною. Втрутилася інша знакова система, яка почала

змагатися, підміняти, імітувати абеткову систему. За своєю формою вона примітивна (1 – 0 чи + – -), але за суттю – універсальна, оскільки здатна передавати не лише тексти, а й зображення, голос, багатовимірність об'єктів. Система постійно вдосконалюється в якості передачі, тривалості зберігання. Але виникло замкнене коло, в якому людина і техніка стали практично одним цілим, і одне без одного існувати не можуть. Необхідні додаткові умови, зручності для процесу запису, зберігання, відтворення інформації. Відбувається взаємний вплив, у якому, здається, із зростанням технологічного рівня, людина своїми біологічними функціями (можливостями) починає програвати, а, отже, якимись параметрами й деградувати, скажімо, функціональністю пам'яті, фізичним станом. Тому, якщо не кожен з нас, то більшість відчуває на собі всі ці переваги досить часто в лапках. Маклюен назвав цей період «черговим катастрофічно комунікаційним вибухом культури, який повністю перекроїв життя людини й суспільства». Можна погодитися з цією думкою, якби не отой «катастрофічно комунікаційний вибух культури» [виділення наше. – І. З.] [5, с. 478].

Якщо практично для всіх дослідників (у тому числі й для Маклюена) періодизації розвиток суспільства той чи інший період обмежений хронологічними рамками – має початок і має кінець, – то в нашому розумінні – кожен наступний плавно чи революційно переростає з попереднього, зберігаючи якусь частину функціональності від усіх попередніх періодів. І в цьому ланцюжку є один фактор, який насторожує: кожен наступний період за своєю суттю є коротший від попереднього, що обумовлює своєрідне прискорення розвитку суспільства, цивілізації в цілому. Чи не нагадує це скочування з вершини гори сніжної лавини або, хай буде краще порівняння, з'їждження авто з гори? З цього приводу виникає єдине питання: а чи є в цьому механізмі гальма, щоб убезпечити це скочування-з'їждження? У лавини точно немає, в авто – мають бути. То процес розвитку людства є скочуванням лавини чи з'їждженням авто чи все-таки «катастрофічно комунікаційний вибух культури»? Хотілося б думати, що авто та ще й з гальмами, але стрімкість розвитку, у великій мірі обумовлена найрізноманітнішою меркантильністю, переконує і схиляє до катастрофи.

У природі все було, і є, й буде врівноважено, збалансовано. Інформації в людства є рівно стільки, скільки воно здатне прочитати (розшифрувати), сприйняти, опрацювати, усвідомити з усього того, що його оточує. У цьому ми також вбачаємо абсолютну невід'ємність людини від природи. Та оскільки природа багатша від людини, її процес саморозвитку переважає саморозвиток людства, то вона (людина) не встигає зчитати з природи всю інформацію, а тим більше першою її продукувати від природи. І не може мати тієї інформації, якої в природі не існує. Катастрофа справді може відбутися, якщо людина перестане бути (а не відчувати) часткою природи, перестане дослухатися, вчитися, ство-

рять інформаційно-екологічний колапс, обумовлений фальшуванням інформації. Тоді й справді цей період є «катастрофічним комунікаційним вибухом культури». Адже всім нам відомі цивілізації зникали саме на піку технологічного, економічного, військового розвитку, а отже, й інформаційного. Схоже, нинішня цивілізація саме там і перебуває. Інформація людству дається не для того, щоб придушувати одне одного, домінувати над кимось. Вона дається для того, щоб суспільство розвивалося насамперед в інформаційній площині для самовдосконалення, виживання, тому й «підкидає» людству як саму інформацію, так і ідеї принципи збереження, передачі інформації і т. д. і т. п. Як людство цим розпоряджається – це його особиста проблема. І саме проблема.

Отже, розвиток людської цивілізації невинний. Цілком вірогідно, що з'являться інші знакові системи, достеменно з'являться інші можливості фіксації, зберігання й передачі інформації. Єдине, в чому в нас немає сумніву, що в основі всього як з моменту створення Світу, так і його розвитку, – було, є й буде СЛОВО, ІНФОРМАЦІЯ.

Список використаних джерел

1. Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество [Электронный ресурс] / Д. Белл. – М. : Академия, 1999 // Проблема періодизації. – Режим доступу: <http://forstudy.com.ua/leksii-po-filosofii-chast-2/problema-periodizatsii-istorii>. – Дата доступу: 11.03.2016.
2. Вико, Дж. Основания Новой науки об общей природе наций / Дж. Вико. – М.-К. : REFL-book; ИСА, 1994. – 656 с.
3. Гумильов, Л. Этногенез и биосфера Земли [Электронный ресурс] / Л. Гумильов / под ред. В. С. Жекулина. – 2 изд. испр. и доп. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1989. – 496 с. // Проблема періодизації. – Режим доступу: <http://forstudy.com.ua/leksii-po-filosofii-chast-2/problema-periodizatsii-istorii>. – Дата доступу: 11.03.2016.
4. Гусейнов, Р. История экономики России : учеб. пособие [Электронный ресурс] / Р. Гусейнов. – М. : ИВЦ «Маркетинг», Издательство ЮКЭА, 1999. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/dir/download/15200.html>. – Дата доступу: 11.03.2016.
5. Добренъков, В. И. Социальная антропология : учебник / В. И. Добренъков, А.И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М., 2005. – 688 с.
6. Маклюэн, Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Г. М. Маклюэн / пер. с англ. В. Николаева; закл. ст. М. Вавилова. – М. : Жуковский: КАНОН-пресс-Ц : Кучково поле, 2003. – 464 с.
7. Проблемы периодизации всемирной истории. Полные уроки [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://school.xvatit.com/index.php?title=Проблемы_периодизации_всемирной_истории. Полные_уроки. – Дата доступу: 11.03.2016.
8. Тойнби, А.Дж. Постижение истории [Электронный ресурс] : сборник / А. Дж. Тойнби / пер. с англ. Е. Д. Жаркова ; сост. А. П. Огурцов; вступ. ст. В. И. Уколовой. – М. : Прогресс. Культура, 1996. – 607 с. // Проблема періодизації. – Режим доступу: <http://forstudy.com.ua/leksii-po-filosofii-chast-2/problema-periodizatsii-istorii>. – Дата доступу: 10.02.2016.

9. Хронологія історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://histua.com/knigi/istoriya-ukraini-vid-naiedavnishix-chasiv-i-do-xxi-l.i.-kormich-v.v.-bagackiie/xronologiya-istorii>. – Дата доступу: 12.03.2016.

УДК 811.111:378.147.111:004.738

С. П. Запольських
Запорізький національний університет (Україна)

РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНИХ І МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються особливості розвитку комп'ютерних технологій і методики викладання іноземної мови, можливості застосування медіатехнологій у процесі навчання. Окреслено основні етапи розвитку інтернет-середовища, розглянуто їх кореляцію з методиками навчання іноземної мови і специфіку застосування медіатехнологій у процесі навчання на кожному з етапів.

Развитие компьютерных и медиатехнологий и методика обучения иностранному языку в высшей школе

В статье рассматриваются особенности развития компьютерных технологий и методики преподавания иностранного языка, возможности применения медиатехнологий в процессе обучения. Определены основные этапы развития интернет-среды, рассмотрена их корреляция с методиками обучения иностранному языку, а также специфика применения медиатехнологий в процессе обучения на каждом из этапов.

The Development of Computer and Mediatechnologies and Methods of Teaching Foreign Languages in Higher School

The article deals with the peculiarities of computer technologies and methods of teaching foreign languages, possibilities of using media technologies in the process of teaching. The main stages of Internet environment development have been outlined, the correlation between the stages of Internet environment, methods of teaching foreign languages and application of media technologies in the given stages have been analyzed.

Дослідження питань пов'язаних із медіасферою і медіаосвітою та специфікою їх взаємодії у сучасному соціокультурному просторі є пріоритетним напрямком науково-методичних розробок. Огляд літератури свідчить про те, що ця проблематика вже тривалий час знаходиться у центрі уваги науковців і основними фокусними аспектами є поняття «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіакультура», «медіакомпетентність», «медіатехнології» [4; 5; 7; 11; 13–15].